

שלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע. ומחלוקתם בביאה שניה, האם הואיל והותרה הותרה, או כיון שהגירות אינה ראויה לכהן — אסורה. ויש אומרים, בביאה שניה לדברי הכל אסור, משום שהרי גירות. ומחלוקתם בביאה ראשונה; לרב מותר שהרי לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, ולשמואל אסור, שכל שאינו בכלל והבאתה אל תוך ביתך, אין אני קורא בו וראית בשביה...
הרמב"ם (מלכים ת,ד) פסק כלשון אחרונה וכתב, שהכהן מותר ביפת תואר בביאה ראשונה בלבד.

ב. וראית בשביה — בשעת שביה (ולא שלקחה למוכרה או לשפחה ואחר כך נתן עיניו בה. (רש"י).
יש מפרשים: פרט לשנתן עיניו בה קודם שביה. (ערשב"א). פירוש נוסף: בשעת שביה בלבד מותר לבוא עליה, וזו 'ביאה ראשונה', ולא נאמרה המתנת ירח ימים אלא בביאה שניה.
(תורי"ד).

אשת — ואפילו אשת איש.
יפת תאר — לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע. מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות (= מסוכנות) שחוטות ואל יאכלו בשר נבילות.
וחשקת — אעפ"י שאינה נאה. בחשקן תלה הכתוב.
בה — ולא בה ובחברתה, שלא יקח שתים.
ולקחת — ליקוחים יש לך בה, (אעפ"י שאינה מתגיירת לדעתה).
לך לאשה — שלא יקח לאביו ולא לבנו (כן גרסת התוס').
והבאתה — שלא ילחצנה (לבא עליה. רש"י) במלחמה.
א. משמע מפרש"י שאסור לבוא עליה במלחמה כלל עד לאחר כל המעשים, שתבכה על אביה ואמה ירח ימים וכו'.

ולדעת רבנו תם ביאה ראשונה מותרת במלחמה, וביאה שניה אסורה עד שתהא בביתו גירות [ומטבילה בעל כרחיה]. ופירוש 'שלא ילחצנה במלחמה' — שלא יתחיל למנות ירח ימים כסדר האמור עד שתהא בביתו. והביא ר"י שנחלקו בדבר בירושלמי.
ויש סוברים שביאה ראשונה מותרת במלחמה אבל לא בעל כרחיה. (עפ"י ספר יראים).
ב. התוס' נקטו שגירות יפת תואר — אעפ"י שנעשית בעל כרחיה — גירות היא לכל דבר מגורת הכתוב. ואולם בדעת רש"י, [לישב קושית התוס' מתמר, שבת דוד היתה לפרש"י בסנהדרין (כא). ואעפ"י כ מותרת לאמנון], אפשר שלענין יוחסין אין זו גירות, מפני שאינה מתגיירת מרצונה, ועל כן ולדה נכרי. ויש צד לומר לפרש"י [כמו שסבר הרמב"ן (דברים כא, יד) לפרש מתחילה], שאף על פי שקדושין תופשים בה, זה רק כל עוד הוא עמה, אבל אם ישלחנה, הריהי יוצאה בלא גט. (עפ"י אגרות משה חו"מ ח"ב מא, ג).

דף כב

- מה. א. מתי אומר העבד 'אהבתי את אדוני... לא אצא חפשי'?
- ב. באלו אופנים אין העבד נרצע?
- ג. האם הרב חייב במוזנות משפחתו של העבד העברי?
- ד. רציעת האוזן — כיצד?

א. אין העבד נרצע עד שיאמר וישנה 'אהבתי את אדוני...' (אמר יאמר), בתחילת שש ובסוף שש. ופירש רבא: בתחילת פרוטה אחרונה (כלומר, כשעדיין יש לו לעבוד שוה פרוטה, שנאמר יאמר העבד — עד שיאמר כשהוא עבד. אבל לא בתחילת עבודתו, שנאמר את אשתי ואת בני — לאחר שמסר לו רבו שפחה) ובסופה (לא אצא חפשי — בשעת יציאה).

ב. באחד מן האופנים הללו אין העבד נרצע; — אין לו או אין לרבו אשה ובנים. (אהבתי... את אשתי ואת בני; כי אהבך ואת ביתך). יש מי שצדד לפרש אשה או בנים (רש"ש). ויש מי שנקט שצריך אשה ובנים דוקא. (ע' מש"ח אחרי טו, 1).

אינו אוהב את רבו או רבו אינו אוהבו. (כי אהבך; כי טוב לו עמך). רבו חולה או הוא חולה. (כי טוב לו; עמך). היו שניהם חולים — תיקו.

ג. ויצא מעמך הוא ובניו עמו; אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו — אמר רבי שמעון: מכאן שרבו חייב במזונות בניו ואשתו.

ד. כיצד רוצע — נותן אוזן העבד אצל הדלת, דוקר והולך באוזן עד שמגיע אצל דלת (באזנו ובדלת). והדלת קבועה בפתח, לא עקורה ומוטלת. (מזווה — מה מזווה מעומד אף דלת מעומד).

מו. א. עבד ושפחה כנענים — במה הם נקנים, וכיצד?

ב. במה הם קונים את עצמם?

א. עבד ושפחה כנענים (= כל עכו"ם כנענים. ונקראים העבדים על שם כנען שנאמר בו עבד עבדים. רש"י) נקנים בכסף, בשטר ובחזקה. (והתנחלתם אתם לבניכם אחרים לרשת אחזה — הקישם הכתוב לשדה אחוזה). וכן נקנים בחליפין.

כיצד בחזקה, התיר לו (או הנעיל. ער"ף) מנעלו, או הוליך כליו אחריו לבית המרחץ, הפשיטו, הרחיצו, סכו, גרדו, הלבישו, הנעילו, הגביהו — קנאו. ואולם שפחה כנענית אינה נקנית בביאה מדין חזקה, מפני שגם היא נהנית. ואין חילוק בין ביאה כדרכה לשלא כדרכה.

דוקא כגון אלו שהן פעולות שימוש עבד לרבו, אבל אמר תפור לי, עשה עמי מלאכה — אין זו חזקה (רמב"ן).

הגביהו רבו — לא קנאו. רבי שמעון אומר: לא תהא חזקה גדולה מהגבהה, שהגבהה קונה בכל מקום. אמר שמואל: עבד כנעני נקנה במשיכה. כיצד, תקפו ובא אצלו — קנאו. קראו ובא אצלו — לא קנאו, (שהאדם, שלא כבהמה, בא אל הקורא לו מדעת עצמו, ואין כאן הוראת בעלות). אמר רב אשי: עבד קטן כבהמה דמי (ונקנה כשקורא לו הרב ובא אצלו).

יש מצדדים שקנין משיכה בתקיפת העבד מועיל משום 'חזקה'. ולפי זה יקנה אף ברשות הרבים שאין שם קנין משיכה בעלמא. (עפ"י חשק שלמה ועוד).

ב. עבד כנעני קונה את עצמו בכסף ובשטר, וכדלהלן. וכן יוצא בראשי אברים (ונחלקו תנאים האם ראשי אברים מוציאים לבדם או צריך שטר שחרור).

לדברי רבנו תם (מובא בטור יו"ד רסז) עבד כנעני יוצא בקנין חליפין, כשנתנו לו סודר לצאת

בו לחירות. ויש חולקים, לפי שהחליפין אינם מתורת 'כסף'. (עריטב"א כאן. וע"ע: דברי יחזקאל לט,ה).

דפים כב — כג

מז. גר שמת ואין לו יורשים — מה דינם של עבדיו הכנענים, קטנים וגדולים?

גר שמת ואין לו יורשים; אם בשעת מיתה לא החזיק ישראל אחר בעבדיו — קנו עצמם בני חורין. לדברי חכמים אין חילוק בין עבדים גדולים לקטנים. ולדברי אבא שאול, גדולים קנו עצמם בני חורין, קטנים — כל המחזיק בהם זכה. [רבי יהושע בן לוי פסק הלכה כאבא שאול. ורבי יוחנן סבר אין הלכה כאבא שאול. גטין לט].

קדם ישראל והחזיק בעבדים קודם המיתה, בין בגדולים בין בקטנים — זכה בהם בשעת המיתה. וכן נהג מר זוטרא בפטירת רבי יהודה הנדואה הגר.

א. כן פרש"י. ור"י מפרש שלחכמים אין מועילה החזקה בעבדים אפילו בשעת מיתה, שלדעתם מיתת האדון כגט שחרור היא, שאין אחר יכול לזכות בעבד. אבל לאבא שאול מועילה תפיסה בעבדים, בגדולים — בשעת מיתה דוקא, ובקטנים — אפילו לאחר מיכן. ורבנו תם פירש שאפילו לאבא שאול, אין מועילה תפיסה בעבדים גדולים בשעת מיתה. רק בקטנים שאין להם יד לזכות בעצמם, מועילה תפיסה, ואפילו לאחר מיתה. ב. רבנו תם פסק כאבא שאול, שהלכה כרבי יהושע בן לוי במחלוקתו עם רבי יוחנן.

דף כג

מח. א. יציאת עבד כנעני בכסף ובשטר — כיצד?

ב. עבד כנעני, מהו שיעשה שליח לקבל גטו מיד רבו?

ג. האם יכול עבד לקבל גט עבור עבד אחר מיד רבו של חברו?

ד. האם יש קנין לעבד בלא רבו ולאשה בלא בעלה?

א. נחלקו תנאים באופני יציאת עבד כנעני בכסף ובשטר, ושלוש מחלוקות בדבר; לפי דעה אחת יוצא בכל אופן. לדעה אחרת יוצא רק על ידי אחרים. ולדעה שלישית, בכסף על ידי אחרים בלבד, ובשטר על ידי עצמו בלבד, וכפי שיתבאר; —

לדברי רבי מאיר, עבד כנעני יוצא בכסף על ידי אחרים, שנותנים כסף לרבו לשחררו, ואפילו שלא מדעתו, [שאעפ"י שסובר חוב הוא לעבד שיצא מיד רבו לחירות, והלא אין חבים לו לאדם שלא בפניו, אעפ"י כקבלת רבו היא הגורמת השחרור ואין האחרים הללו חבים לו. רבא. או מטעם זה: הואיל וכסף קונה אותו בעל כרחו, כמו כן מקנה אותו לעצמו בע"כ. אביי]. אבל לא על ידי עצמו, כי סובר רבי מאיר אין קנין לעבד בלא רבו.

לדברי רבנו תם (כד.), לרב ששת אפשר שאחרים יתנו כסף לעבד על מנת שיצא בו

לחירות, והעבד נותנו לרבו ויוצא. אפילו לרבי מאיר.

ויוצא בשטר על ידי עצמו — שרבו נותן לו השטר, ואף על פי שיד העבד כיד רבו — גטו וידו באים כאחת, נמצא שעם קבלת הגט יש לו יד לזכות בגט. אבל לא על ידי אחרים — שאינם יכולים לזכות עבורו שטר שחרור שלא מדעתו, כי חוב הוא לו לצאת לחרות.